

граматичного значення слова, опис варіантів вимови, етимології слова, ідіом та фразеологізмів. До словників цього періоду можна віднести «Concise English-Scots dictionary», «Concise Scots dictionary», «Collins Gem Scots Dictionary», «The Scots Thesaurus» та серію книг «Say it in Scots».

У 2004 р. з'явився перший онлайн-словник мови Скотс (The Dictionary of the Scots Language (DSL)), який містить електронні видання Шотландського Національного Словника (SND) та Словника Старошотландської мови (DOSL), і містить інформацію про етимологію, граматичні особливості та особливості вживання слів, починаючи від 12 ст. до сьогодення.

Однією з визначальних рис шотландського лексикографічного процесу в цілому є відсутність одномовних словників, переважна більшість є двомовною (шотландсько-англійські). Таким чином, для всіх словників є властивим розкриття значення, походження та особливостей вживання англійською, а не шотландською мовою, що вказує на актуальну мовну проблему на території Шотландії.

Отже, підсумовуючи усе зазначене вище дійшли таких **висновків**:

- 1) Незважаючи на те, що шотландська лексикографія почала розвиватися тільки на початку XIX ст., і у порівнянні з англійською є досить молодою галуззю, до початку XXI ст. вона досягла значних успіхів. За цей період було видано понад 50 словників, які є переважно двомовними.
- 2) У розвитку шотландської лексикографічної науки та практики фіксації мовного багатства можна виділити 4 основні періоди: «донауковий», «діалектологічний», «історичний», «науковий».
- 3) Більшість проаналізованих словників сприяла поверненню та становленню мови Скотс у Шотландії, найвпливовішим серед яких є «An Etymological dictionary of the Scottish Language» Джона Джеймісона, який значно вплинув не тільки на подальший розвиток шотландської лексикографії, а й на формування літературних норм свого часу.
- 4) Найбільшого розвитку лексикографія шотландської мови зазнала у два періоди: «діалектологічний» та «науковий», оскільки саме ці періоди характеризуються активною працею лексикографів та появою переважної більшості словників мови Скотс.
- 5) Найбільшою заслугою словників є фіксація ними значної кількості лексики, частина якої вже архаїзувалася чи навіть вийшла з ужитку. Таким чином, вони можуть бути використані й при дослідженні процесу взаємодії та взаємовпливу сусідніх мов.

Отже, зважаючи на недостатню кількість досліджень, проблеми історичного розвитку шотландської лексикографії потребують подальшої розробки та детального вивчення.

Література

Моисеев М. В. Лексикография английского языка: учебно-методическое пособие для студентов / М. В. Моисеев – Омск: Изд-во ОмГТУ, 2006. – 92 с. Jamieson J. An Etymological dictionary of the Scottish Language / J. Jamieson. – Edinburgh: University Press, 1808. – 637 p. McLaughlin M. John Jamieson: The man who saved Scots' tongue [Електронний ресурс] / M. McLaughlin, 2013 – Режим доступу до статті: <http://www.scotsman.com/news/arts/john-jamieson-the-man-who-saved-scots-tongue--1-2426855> The Dictionary of Scots Language [Електронний ресурс] – Режим доступу до статті: <http://www.dsl.ac.uk/DSLsmall.html>

УДК811.161.2:811.111'373.423

СЕКРЕТ І.В., ЧОЛИНЕЦЬ І.І.

(Дніпродзержинський державний технічний університет)

МІЖМОВНА ОМОНІМІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Статтю присвячено дослідженню міжмовної омонімії економічної термінології в англійській та українській мовах. У даному контексті авторами вивчено поняття міжмовної омонімії тарозглянуто явища, які спричиняють утворенню міжмовної омонімії в мовах, що порівнюються. У роботі представлено випадки міжмовної омонімії в економічній термінології англійської та української мов і зроблено висновки стосовно шляхів утворення міжмовної омонімії в досліджуваних економічних терміносистемах.

Ключові слова: омонімія, міжмовна омонімія, «хибні друзі перекладача», лексема, термін, економічна терміносистема.

Секрет І. В., Чолинець І. І. Межъязыковая омонимия экономической терминологии в английском и украинском языках. Статья посвящена исследованию межъязыковой омонимии экономической терминологии в английском и украинском языках. В данном контексте авторами изучено понятие межъязыковой омонимии и рассмотрены явления, вызывающие образование межъязыковой омонимии в сравниваемых языках. В работе представлены случаи межъязыковой

омонимив економічної термінології англійського і українського мов, і зроблені висновки стосовно шляхів формування міжмовної омонимії в досліджуваних економічних терміносистемах.

Ключевые слова: омонимия, межъязыковая омонимия, «ложные друзья переводчика», лексема, термин, экономическая терминосистема.

Sekret I.V., Cholinet I.I. Interlingual Homonymy of the Economic Terms in English and Ukrainian. The article deals with interlingual homonyms of economic terminology in the English and the Ukrainian languages. In this context, the authors studied the concept of the interlingual homonymy and phenomena that cause the formation of interlingual homonyms in the languages under consideration. The article presents some cases of interlingual homonymy in English and Ukrainian economic terminology, and provides the conclusions about the ways of the interlingual homonymy formation in the investigated systems of the economic terminology.

Key words: homonymy, interlingual homonyms, "an interpreter's false friends", lexeme, term, economic term system.

Проблема визначення специфіки глибинної семантики слова і способів її представлення поверхневою структурою останнім часом набула особливої актуальності у розвитку семасіології та ономаціології [Шепель, Секрет 2010, с. 7]. В контексті даної проблематики омонімія займає особливе місце, і тому привертає увагу фахівців різних галузей філологічного знання.

Омонімію як область дослідження складно уявити ізольованим семантичним об'єктом. Сучасною лінгвістикою вона розглядається в одній низці з такими питаннями, як значення слова та його відношення до знаковості.

Проте, слід визнати, що до цього часу серед лінгвістів немає однозначного підходу щодо визначення питання омонімії, відсутня єдність стосовно тлумачення явища омонімії в цілому, а також щодо тих проблем, які з нею пов'язані [Шепель, Секрет 2010, с. 36].

В контексті дослідження проблематики омонімії виокремлюється низка досліджень, які розвиваються у наступних напрямках: теорія лексичної та граматичної омонімії [Малаховський 1990]; теоретичні проблеми дослідження омонімії в слов'янському мовознавстві [Кцила 2000, с. 159-166]; питання омонімії та полісемії [Фалькович 1960, с. 85-88]; питання збереження омонімів у мові [Булаховський 1955], теорія міжмовної омонімії у слов'янських мовах, причини та джерела її виникнення, принципи класифікації у плані форми та змісту [Будагов 1971; Готліб 1967] та ін.

Проблема дослідження термінологічної омонімії та омонімії серед загальноживаних слів залишається актуальною, оскільки, перш за все, при перекладі терміну, який використовується у художньому тексті, його можна прийняти за загальноживане слово, і надати хибний варіант перекладу. З іншого боку, в науковому тексті має місце явище омонімії між двома термінами з різних галузей науково-технічного знання [Секрет, Ногаєв 2005] та міжмовної омонімії (коли терміни мають однакове звучання у двох різних мовах, але мають різні значення) [Радецька 2011]. Останнє явище набуває особливого значення на сучасному етапі розвитку мов в силу інтенсивних процесів глобалізації та взаємопроникнення мов, що призводить до інтенсифікації процесів запозичення нових лексичних одиниць та їх асиміляції у новій мові.

Часто запозичені лексеми у процесі їх асиміляції в іншій мові втрачають своє первинне значення. Процеси подальшого розвитку його значення або його метафоричне переосмислення призводять до того, що за даною лексемою закріплюється інше значення, на перший погляд, далеке від його первинного. Як наслідок, у процесі зіставлення у синхронії двох таких одиниць у мові-джерелі та в мові-реципієнті, їх не можливо розглядати як взаємозамінні за значенням, оскільки в мові, що стала реципієнтом для даної лексеми, вже закріпилась дещо інше значення, відмінне від першоджерела.

Актуальність проблематики зумовила **мету** даного дослідження, а саме: дослідити явище міжмовної омонімії англійської та української мови на матеріалі економічної термінології.

Досягнення мети передбачає реалізацію наступних **завдань**:

- 1) розглянути поняття міжмовної омонімії методом аналізу літературних джерел, присвячених даній проблематиці;
- 2) виявити явища, які спричиняють утворенню міжмовної омонімії в мовах, що порівнюються;
- 3) виявити випадки міжмовної омонімії в економічній термінології англійської та української мов.

Об'єкт дослідження – міжмовна омонімія англійської та української мов.

Предмет дослідження – міжмовна омонімія економічної термінології в англійській та українській мовах.

Вибір предмету дослідження – економічна терміносистема – обумовлений специфікою даної термінологічної системи, яка характеризується схильністю до швидкоплинності й інтенсивного розвитку через поповнення словника запозиченнями та загальноновживаними лексемами, значення яких переосмислюється у самій терміносистемі. Загальноновживані лексеми перетворюються на терміни і також можуть вступати в омонімічні відносини з лексемами, що вживаються у щоденному спілкуванні. Відкритість економічної терміносистеми до терміносистем інших галузей науково-технічного знання, залежність від таких екстралінгвістичних чинників, як: розвиток іноземних економік, взаємопроникливість економічних ринків, впливовість певних домінуючих економічних систем, ін. перетворюють українську економічну терміносистему на мовне утворення, що постійно змінюється, і відкрите до мовних інновацій.

Перш ніж перейти до безпосереднього розгляду випадків міжмовної омонімії в економічному дискурсі англійською та українською мовою, необхідно зазначити, що у визначенні даної проблематики серед дослідників відсутній єдиний підхід до позначення даного мовного явища. Так, слова з однаковим звучанням, але з відмінним значенням у різних мовах, представляються як «хибні друзі перекладача» [Скороходько 1963, ін.], або «міжмовні омоніми» [Готліб 1967, ін.]. Очевидно, що відмінність термінів, які застосовуються у позначенні даного явища, обумовлена різністю методологічних підходів до його вивчення, а саме: з точки зору загального та порівняльного мовознавства, лексикології, методики вивчення й навчання мови та перекладознавства.

Згідно з найпоширенішою у східнослов'янському мовознавстві традицією ([Кочерган 1997, Заславська 1985, Ровдо 1980]) міжмовними омонімами вважають ті одиниці, які повністю збігаються або є подібними за формою вираження, але мають відмінні сигніфікати і розглядаються на перетині синхронного та діахронічного зрізів [Юзвяк 2010, с. 125-128].

У контексті даного дослідження ми визначаємо міжмовну омонімію як явище наявності у мовах, що порівнюються, лексем подібних за звучанням, але різних за значенням, яке вони презентують у власних мовних системах.

Огляд теоретичних джерел із проблеми міжмовної омонімії в сучасному мовознавстві засвідчує, що існують значні розходження в поглядах науковців – від визнання до повного заперечення даної лексичної категорії. Неоднаковий зміст вкладають у саме поняття міжмовної омонімії та шляхів її утворення.

Як визначає Т. Ван Дейк, міжмовні омоніми – слова обох мов, які схожі до ступеню ототожнення за звуковою (або графічною) формою, але мають різні значення [Ван Дейк 1989, с.38]. Т. Ван Дейк вважає, що міжмовна омонімія не має місця серед запозичених термінів, введених в українську мову шляхом транскодування, бо разом із графічною формою терміна-оригінала запозичують одне або декілька з його значень. На його думку, міжмовні омоніми можуть зустрічатися лише серед генетично споріднених однокоренових слів, які беруть початок з однієї мови, але в ході розвитку мови зазнали семантичних змін, та серед слів двох мов, які випадково схожі за звучанням, але такий збіг зустрічається дуже рідко [Ван Дейк 1989]. Наприклад, англійське *data* та українське *дана*, які на перший погляд здаються інтернаціоналізмами, тобто словами, які мають однакове значення у декількох мовах. Проте, не дивлячись на спільне латинське походження, англійське слово *data* має визначення «дані»; «відомості», а українське *дана* – «календарний час якої-небудь події». *Chef* (від фр. *Chef* – глава, начальник, командир; головний кухар) закріпилося в англійській мові із визначенням «шеф-кухар», а в українській – зберегло тільки значення «начальник, керівник, голова установи, підприємства, відділу тощо». Також під час перекладу літератури з менеджменту можна припустити грубі помилки, перекладаючи слова з латинськими коренями *aspirant* (не аспірант, а кандидат, претендент), *decade* (не декада – десять днів, а десятиріччя), *examine* (не екзамен, а дієслово досліджувати; оглядати) [Радецька 2011].

Декілька іншу точку зору висловлюють А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько. Розглядаючи дану проблему з точки зору запозичень в мову-реципієнт та інтернаціоналізмів, дослідники зауважують, що ідеальні інтернаціональні форми мають абсолютно тотожні значення в різних мовах. Такі форми можуть бути безпосередньо зрозумілими для осіб, які не володіють іноземними мовами. Однак на практиці такі ідеальні форми інтернаціоналізмів зустрічаються

вкрай рідко. При прямому запозиченні будь-якого терміноелемента носії різних мов-реципієнтів звертають увагу на різні семантичні ознаки форми, яку вони засвоюють. Це призводить до семантичної невідповідності в різних мовах однакових лексичних одиниць. При цьому наголошується, що лексичні паралелі можуть мати абсолютно однакову внутрішню форму лише при прямому запозиченні терміна з тієї мови, для якої ця лексема є теж словом іншомовного походження, запозиченим з третьої мови. В інших випадках семантична невідповідність має прояв у тій чи іншій мірі. Як наслідок, утворюються слова – міжмовні омоніми або «хибні друзі перекладача», які становлять особливу небезпеку при технічному перекладі, оскільки вводять в оману читача через хибні асоціації з термінами рідної мови [Д'яков та ін. 2000, с. 121-122].

Е. Скороходько визначив основні причини виникнення «фальшивих друзів перекладача» – явищ випадкової зовнішньої схожості слів при їх різній внутрішній формі:

1) використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви;

2) асоціації первинного значення зі схожими ознаками різних об'єктів термінування;

3) надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів [Скороходько 1963].

Прикладами міжмовних омонімів в англійській та українській мовах можуть виступати слова: *artis t* (англ.) у значенні «художник» та *артист* (укр); *cartoon* (англ.) у значенні «мультфільм» та *картон* (укр); *replica* (англ.) у значенні «точна копія» та *репліка* (укр).

Розглянемо детальніше деякі випадки міжмовної омонімії в економічній термінології англійської та української мов.

Так, наприклад, англійське слово *senior* у його значенні *старший, вищестоящий*, можеасоціюватись з іншим запозиченим в українську мову словом – *сеньйор* (звернення в сьогоденних романських (італійських, іспанських, французьких) мовах; додаток до імені-прізвища членів одного роду, сім'ї, клана в разі, якщо ім'я та прізвище батька чи сина збігаються; у цьому разі в романських та германських мовах до імен додається скорочене -sen. (senior) або -jr. (junior). В економічному контексті даний термін постає наступним чином: *Debts may vary in the order in which they must legally be paid in the event of bankruptcy of the individual or firm that owes the debt. The debts that must be paid first are said to be senior debts.* – *Борги можуть змінюватись в порядку, в якому вони повинні юридично бути виплачені у випадку банкрутства окремої людини або фірми, якої людина зобов'язана борг. Борги, які повинні бути сплачені першими, називають боргами, які сплачуються в першу чергу.*

Іншим випадком є слово *interest*, яке із загальновживаного в англійській системі економічної термінології перетворилось на термін у значенні *відсоток, прибуток з капіталу*. В англійській мові маємо таке його визначення: *Interest – a fee paid by a borrower of assets to the owner as a form of compensation for the use of the assets – внесок, сплачений позичальником активів власнику, як форма компенсації за використання активів*. Одночасно українське слово *інтерес* – *це зацікавленість, емоційний вияв пізнавальних потреб людини*, що взагалі не стосується і не співпадає з англійським економічним визначенням.

Перекладач може також помилитися при перекладі такого терміну, як *complement*, що перекладається українською мовою як *доповнення, додаток, склад, комплект*, з українським словом-запозиченням *компліменту* значенні особливої форми похвали, виразу схвалення, захоплення зовнішнім виглядом людини, її манерами, вдало сказаним словом.

Термін *optimism* має таке визначення в економічному словнику – *to expect the best in the issue under consideration* – очікувати кращого в питанні, що розглядається. Даний термін є певною мірою відмінним від українського слова *оптимізму* значенні *погляду на життя з позитивної точки зору*.

Підбиваючи підсумки викладеного вище необхідно зазначити наступне:

1. Міжмовна омонімія представляє собою лінгвістичне явище наявності у мовах, що порівнюються, лексем тотожних за звучанням, але відмінних за семантичним значенням, яке вони презентують у власних мовних системах.
2. Основними шляхами утворення міжмовних омонімів є: а) запозичення слова або терміну з іншої мови лише в його певному семантичному аспекті, а не з усім спектром значень, які презентуються даним словом у мові-джерелі; б) переосмислення значення

запозиченого слова у процесі його асиміляції в мові-рецепієнтови і його смислового «віддалення» від слова-джерела; в) уподібнення зовнішньої форми запозиченого слова в процесі його асиміляції до іншої мовної системи і його зовнішнє ототожнення з іншою вже існуючою у мові-рецепієнтови лексею.

3. Економічна терміносистема англійської та української мов є мовним утворенням, яке характеризується відкритістю до мовних інновацій, запозичень як з інших мов, так і з внутрішньомовних галузевих терміносистем. Одночасно потужним джерелом її розвитку є загальноновживані слова, які при застосуванні в економічному дискурсі набувають спеціального значення через метафоричне переосмислення їх першочергового смислу.
4. Аналіз явищ міжмовної омонімії в економічній термінології англійської та української мов, дозволяє стверджувати, що основними причинами їх утворення є наступні: а) запозичення слів греко-латинського походження в англійську та українську мову з різними семантичними ознаками; б) переосмислення значення англійських загальноновживаних слів при застосуванні в економічному дискурсі, у той час як в українській мові дане запозичення не отримало подальшого семантичного розвитку.

Дослідження даної проблематики не може вичерпуватись однією роботою і потребує подальших досліджень, практичною цінністю яких може стати розширений тлумачно-етимологічний словник економічних термінів англійської та української мови з виділенням міжмовних омонімічних груп.

Література

- Борисова Л. И. Ложные друзья переводчика: уч. пос. по научно-техническому переводу / Л. И. Борисова. – Москва: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2005. – 212 с.
- Будагов Р. А. Несколько замечаний о «ложных друзьях переводчика» / Р. А. Будагов // Мастерство перевода. – М., 1971. – Сб. 8. – С. 362-368.
- Булаховський Л. А. Нариси з загального мовознавства / Л. А. Булаховський. – К.: Радянська школа, 1955. – 448 с.
- Ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация: Перевод с английского. – М.: Прогресс, 1989. – 312 с.
- Готліб К. К вопросу о так называемых между язычных омонимах. Германские языки / К. Готліб. – Новосибирск, 1967. – 285 с.
- Д'яков А. С. Основи термінотворення / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – Київ: Видавничий дім КМ Academia, 2000. – 215 с.
- Заславська Н. В. Явище міжмовної омонімії в умовах російсько-української та українсько-російської двомовності / Н. В. Заславська // Структура і семантика мовних одиниць. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 123-126.
- Кочерган М. П. Словник російсько-українських міжмовних омонімів ("фальшиві друзі перекладача") / М. П. Кочерган. – К., 1997. – 245 с.
- Кцила Л. Деякі теоретичні проблеми дослідження омонімії в слов'янському мовознавстві // Проблеми слов'янознавства / Л. Кцила, 2000. – Вип. 51. – С. 159-166.
- Малаховський Л. В. Теорія лексичної та граматичної омонімії / Л. В. Малаховський. – Ленінград, 1990. – 253 с.
- Мирошниченко В. М. Проблеми перекладу «Хибних друзів перекладача» з англійської мови на українську [Текст] / В. М. Мирошниченко. – 2011. – (Вост.-Европ. журн. Передових технологій).
- Радецька С. В. Проблематика розпізнання та передачі «хибних друзів перекладача» при перекладі термінології галузі менеджменту засобом транскобування. / С. В. Радецька. – Херсон: 2011.
- Ровдо И. С. Межъязыковая омонимия в условиях русско-белорусского и белорусско-русского билингвизма: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: / И. С. Ровдо. – Минск: Изд-во БГУ, 1980. – 19 с.
- Секрет І. В. Міжгалузева омонімія термінів та їх переклад у науково-технічному тексті / І. Секрет, В. Ногаєв // Гуманітарний вісник. – № 9. – Черкаси, 2005. – С. 386-390.
- Скороходько Э. Ф. Вопросы перевода английской научно-технической литературы / Э. Ф. Скороходько. – К.: Издательство Киевского университета, 1963.
- Фалькович М. М. К вопросу об омонимии и полисемии / М. М. Фалькович // Вопросы языкознания. – 1960. – № 5. – С. 85-88.
- Шепель Ю. О. Міжгалузева термінологічна омонімія у сучасній англійській мові / Ю. О. Шепель, І. В. Секрет. – Дніпродзержинськ: ДДТУ, 2010. – 335 с.
- Юзвяк І. Лексична міжмовна омонімія на матеріалі турецької та української мов. / І. Юзвяк // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології» – 2010. – № 676. – С. 125-128.

УДК 001.4:63:811.111:392.91

ТАГИЛЬЦЕВА Я.М.

(Полтавська державна аграрна академія)

ВЛАСНІ ІМЕНА В АГРАРНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті досліджуються особливості використання власних імен у складі аграрних термінів сучасної англійської мови. Виокремлюються ономастичні одиниці, що представлені у терміносистемі рослинництва і тваринництва. Проводиться аналіз словобудови та визначаються функції власних імен в аграрній термінології.

Ключові слова: терміносистема, власні імена, ономастика, будова слова.

Тагильцева Я.М. Имена собственные в аграрной терминсистеме современного английского языка. В статье проводится исследование особенностей употребления имен собственных в составе аграрных терминов современного английского языка. Выделяются ономастические единицы, которые представлены в терминсистеме растениеводства и животноводства. Проводится анализ словообразования и определяются функции имен собственных в аграрной терминологии.

Ключевые слова: терминсистема, имена собственные, ономастика, словообразование